

го господарства на основі формування бюджету капіталовкладень з використанням лінійного динамічного програмування.

Для оптимізації інвестиційної програми господарства на основі критерію чистої дисконтованої вартості вирішується оптимізаційна задача. Враховується, що підприємство не розглядає можливість залучення додаткових позикових джерел фінансування, тобто задача полягає в найбільш ефективному розподілі власних засобів серед інвестиційних об'єктів:

Висновки та пропозиції. Здійснені ітеративні розрахунки по всіх ієрархічних ланках поряд з доказом можливості і доцільності практичного використання запропонованої системи дозволяють запропонувати конкретні параметри спеціалізованого кластерного розвитку по інвестиційній привабливості фермерських господарств у розрізі областей, зон і типів окремих господарств на середньострокову перспективу. З урахуванням аналізу, лише 46% господарств від загальної кількості досліджуваних сільськогосподарських підприємств мають високий ступінь привабливості для інвестора в частині використання економічного потенціалу. Таким чином, оцінка в агропромисловому виробництві з погляду рівня ризику дозволяє створити реальне інвестиційно привабливе і конкурентне середовище для фермерських господарств.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Довбня С. Б. Новий підхід до оцінки економічної ефективності інвестиційних проектів / С. Б. Довбня // Фінанси України.- 2007.- №7.- С. 62-70.
2. Гайдуцький А. П. Інвестиційна конкурентоспроможність аграрного сектора України / А. П. Гайдуцький.- К.: Нора-Друк, 2004.- 156 с.
3. Наумов О. Б. Стратегія розвитку сировинної бази текстильної промисловості / О. Б. Наумов.- Херсон: Олди-плюс, 2005.- 384 с.

УДК 330.111.66: 338.431.6

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ ТА ЗАКОНОМІРНОСТІ ФОРМУВАННЯ ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В АГРАРНІЙ СФЕРІ ЕКОНОМІКИ

Новіков О.Є. – к. е. н., Миколаївський ДАУ

Постановка проблеми. Останнім часом зростає увага економістів до регіонального аспекту реформ, що здійснюються в аграрному секторі. Зростання вимог до регіонального аспекту є характерною рисою аграрних реформ у більшості країн. Зокрема посилення зв'язку аграрного виробництва з розвитком периферії виступає важливою складовою європейської моделі, на яку орієнтуються країни постсоціалістичного простору у руслі перспективи вступу до Європейського союзу. Водночас, ці питання вивчені ще недостатньо і вимагають подальшого дослідження.

Стан вивчення проблеми. У радянській та сучасній період вирішенню різних питань формування трансформаційних процесів в аграрній сфері економіки були присвячені наукові праці Л.М. Бойко, П.П. Борщевського, С.І. Дорогунцова,

М.І. Долішнього, Л.О. Мармуть, М.М. Паламарчука, Н.В. Семенченка, О.М. Онищенко.

Завдання і методика досліджень. Завданням даної статті є визначення соціально-економічної сутності та обґрунтування закономірностей формування трансформаційних процесів в аграрній сфері економіки.

Результати досліджень. Підвищення ролі регіонального аспекту в сучасних умовах зумовлюється регіональним характером виробничої та соціальної інфраструктури. Адже забезпечення ефективних зрушень у структурі власності, зміна правових та організаційних форм господарювання неможливі без урахування істотних особливостей, що мають місце в різних регіонах України. Це необхідно для оптимального розміщення виробництва конкретних видів продукції, напрямів та форм спеціалізації аграрних підприємств, їх розмірів, організаційної структури. А це у свою чергу справляє визначальний вплив на доцільність встановлення ступеня та форм кооперування підприємств різних напрямів діяльності, встановлення взаємовигідних зв'язків між великими та малими підприємствами, агробізнесом різних форм власності. Актуалізується також питання раціонального використання наявних економічних та природних ресурсів, розв'язання демографічних та соціальних проблем.

Адміністративно-територіальний поділ в Україні відрізняється від існуючого в Європі. Під регіоном найчастіше мають на увазі область як основну ланку адміністративно-територіального поділу та регулювання економічних процесів. Водночас, трапляється підхід, згідно з яким регіон розглядається у сенсі економічних районів. Для кожного регіону склалась і діє особлива територіально-виробнича та соціально-поселенська система. При цьому спостерігаються істотні відмінності в їхній структурі. Потрібно враховувати, що у процесі реформ не повинна руйнуватись історична своєрідність аграрного розселення у конкретних регіонах. Відомо, що в європейських країнах захист культурної спадщини, економічних та побутових традицій значною мірою забезпечується внаслідок підтримки дрібних господарств державою за рахунок законодавства, субсидій та спеціальних урядових програм. Відповідно до критеріїв Європейського союзу, території, для яких властива негативна динаміка чисельності населення, висока частка зайнятих у сільському господарстві, низький рівень доходів відносять до провінційних аграрних регіонів.

За міжнародними стандартами, з метою забезпечення стійкого економічного зростання соціальний розрив у рівнях розвитку регіонів не повинен перевищувати 20 %. В Україні він є істотно більшим – від 30 % до 45 %. Аналіз комплексу абсолютних та відносних показників рівня життя, соціальної забезпеченості, демографічної ситуації показує, що в Україні консервуються територіальні диспропорції, зростає міжрегіональна поляризація. Суцільне дослідження сіл, здійснене органами державної статистики, виявило, що найпотужніше процеси деградації проявляються в областях Північно-Східної України (на Чернігівщині, Сумщині, Полтавщині та Харківщині). Рівненська область за даними критеріями входить до групи проблемних областей, оскільки має негативні відхилення від середніх показників соціально-економічного розвитку більше ніж на 10 %. При цьому кожний восьмий населений пункт в області відноситься до деградуючих).

Соціальний аспект розвитку аграрних регіонів є одним із пріоритетів поглиблення ринкових відносин. На наш погляд, основою відродження аграрного регіону може бути насамперед розвиток аграрного виробництва, що здатен забезпечити фінансову базу для соціальних перетворень та досягнення сучасних

стандартів життя. Для цього необхідне заохочення підприємництва в аграрних регіонах, його кредитна підтримка, створення умов для самореалізації населення за місцем проживання. Важливого значення набуває також подолання дезінтеграційних тенденцій та зменшення диференціації у рівні розвитку регіонів. Адже ці процеси стримують формування єдиного продовольчого комплексу, гальмують структурну перебудову, суперечать переходу на ринкові принципи економічної діяльності. Статистика свідчить про велику розбіжність у кількісних та якісних показниках діяльності господарських ланок у межах регіональних агропромислових комплексів, про істотні відмінності в організаційній структурі господарств.

Потрібно враховувати, що протягом багатьох десятиліть реформування виробничої структури та форм управління в аграрному секторі насамперед було спрямоване на кількісне збільшення виробництва аграрної продукції за рахунок додаткового залучення ресурсів. При цьому фактично ігнорувалась потреба переходу на інтенсивний шлях розвитку. Постійні малообґрунтовані зміни форм управління без достатнього апробування на рівні окремих господарств чи регіонів в умовах тотального адміністрування впроваджувались директивним способом у масштабах усього народного господарства.

Донедавна в економічній теорії домінувала концепція про здатність дрібнотоварного сектора повністю забезпечити потреби населення у продовольстві. Наслідком цього стало руйнування великих сільськогосподарських підприємств. Практика довела, що домінування однієї форми власності справляє деструктивний вплив на аграрну сферу. Питання про доцільність та ефективність форми власності та господарювання може вирішуватись тільки у процесі здорової економічної конкуренції. При цьому критерієм ефективності є здешевлення продукції та підвищення її якості. Значна частина фахівців–аграрників переконана в незаперечних перевагах крупного виробництва, їх відносно вищій конкурентоспроможності. Поряд з цим, на нашу думку, мають рацію ті економісти, які вважають суперечку про переваги великого чи дрібного виробництва, у принципі, безпредметною. Адже як великий, так і малий бізнес має свої ефекти і дефекти. Тому оптимальні обсяги виробництва мають визначатись на основі досягнення найнижчого рівня витрат на одиницю продукції при найвищому її випуску. Кожна сфера діяльності вимагає своїх критеріїв в оптимізації розмірів підприємств та їх кооперування.

Сьогодні серед вчених і практиків відсутня єдність у поглядах на моделі розвитку аграрного сектора. Так, досить поширеною є точка зору щодо перспективності подальшої лібералізації аграрної сфери поєднано з подрібненням великих господарств і створенням на їхній основі невеликих формувань. На наш погляд, більш обґрунтованою є позиція щодо переваг такого шляху зростання аграрного сектора, який передбачає становлення багатокладної економіки на селі на основі домінування крупнотоварного виробництва в тісному поєднанні з процесами кооперації та інтеграції з дрібними виробниками сільськогосподарської продукції. Адже саме цей шлях випробуваний часом у країнах з розвинутою економікою.

Разом з тим, вибір форм господарювання та способів управління в умовах ринку вимагає ретельного зважування багатьох альтернативних варіантів з точки зору їх динамічної ефективності. Такий підхід є необхідним як для визначення оптимальних напрямів спеціалізації в рослинництві і тваринництві, так і для визначення розмірів господарств, відносин власності, структури виробничих та

управлінських підрозділів, форм взаємодії між господарствами різних напрямів діяльності. Структура аграрного сектора в сучасних умовах характеризується різноманітними формами господарювання. Найважливішими з них є реформовані колективні підприємства, селянські (фермерські) господарства та господарства населення (особисті господарства). Тобто, по суті, склалася багатокладна економіка, складові якої характеризуються специфічними соціально-економічними відносинами.

На нашу думку, необхідно розмежовувати селянські та фермерські господарства, які представляють різні соціально-економічні уклади. Різниця між ними полягає в тому, що, на відміну від господарств населення, фермерські господарства підпорядковують свою діяльність насамперед отриманню грошового доходу і прибутку за рахунок продажу виробленої продукції. При цьому складовою їх діяльності є також задоволення потреб власної сім'ї. Процес виробництва здійснюється в цих господарствах на основі праці членів сім'ї при залученні найманої праці як додаткової робочої сили. Додатковими критеріями розмежування можуть бути: рівень товарності та частка доходів від господарства у загальних доходах сім'ї. Ці показники, на наш погляд, доцільно визначати на регіональному рівні.

Занепад аграрного виробництва значною мірою зумовлений необґрунтованим адміністративним реформуванням. Його проявом є невиправдане розмежування власника засобів виробництва, власників майнових прав та колективу працівників. Це викликає суперечність в економічних інтересах та значною мірою знищує економічну зацікавленість трудового колективу у досягненні вищих результатів діяльності. Недосконалість правової бази дає змогу фінансовим інвесторам привласнювати продукцію та доходи від неї, змушує селян бути найманцями у своєму ж господарстві. Таким чином, дієві економічні стимули, що забезпечували б достатній рівень продуктивності – відсутні.

Реальні перетворення у відносинах власності в аграрній сфері передбачають персоніфікацію знеособленої колективної власності шляхом визначення точного розміру частки кожного члена колективу, реалізації можливості розпоряджатися цією часткою та отримувати відшкодування за використання своєї частки іншими особами. Така реструктуризація є необхідною умовою подальшого об'єднання конкретних власників, що мають намір об'єднати свої паї. Тільки даний шлях забезпечує створення колективної власності нового типу, що базується на якісно інших відносинах користування, розпорядження та володіння. Разом з тим, більшість дослідників сходяться на тому, що ефективність роботи підприємств визначається не стільки тією чи іншою формою власності, скільки особливостями умов діяльності певних галузей та макроекономічними чинниками їх функціонування.

Негативним наслідком посилення економічної відокремленості регіонів є зниження споживання населенням продуктів харчування через посилення цього процесу від обсягів регіонального виробництва. Поряд з цим, замкнутість регіональних ринків, що супроводжується недостатнім рівнем розвитку ринкової інфраструктури, зумовлює зниження рівня товарності в регіональних продуктових комплексах. Це посилює тенденцію зростання ролі господарств населення у самозабезпеченні продуктами. Частину своєї продукції особисті підсобні господарства регулярно реалізують на ринку. Особливо швидко зростає частка особистих підсобних господарств у виробництві трудомісткої продукції (овочів, молока, м'яса). Адже руйнація колгоспного ладу та занепад матеріально-технічної

бази більшості господарств унеможливають створення крупного виробництва такої продукції за короткий строк. Ефективна діяльність особистих підсобних господарств вимагає засобів виробництва, що на даний час їм недоступні. Значною мірою обробіток земельних ділянок, транспортування продукції, забезпечення молодняком, зооветеринарне обслуговування здійснюється за рахунок колективних господарств або за пільговими цінами.

Збільшення обсягів виробництва в особистих господарствах значною мірою зумовлене надмірною інтенсивністю праці самих селян, що підриває їх здоров'я. Молоде покоління, як правило, не приваблює праця на селі. У результаті молодь залишає село і аграрна сфера відчуває дефіцит кваліфікованих працівників. Цей процес посилюється внаслідок загрозливого розриву у рівні оплати праці у промисловості та аграрній сфері (більш як у два рази). У цілому ефективність функціонування особистих господарств визначити дуже важко, власне, через відсутність відповідної економічної статистики. Тому тенденції розвитку цього сектора аграрної сфери фахівці аналізують за допомогою вибіркового дослідження, зокрема на основі здійсненого широкого анкетування Інститутом аграрної економіки у 2000-2001 рр. у всіх областях України.

Необхідно відмітити, що дослідження виявляють істотну різницю у показниках ефективності особистого і суспільного сектора по регіонах України. Так, у малоземельних регіонах значення особистих господарств є вищою. Це пов'язано з тим, що недостатність робочих місць у суспільному господарстві спонукає селян до розширення особистого господарства. При цьому досить часто обробляють, крім присадибних ділянок, віддалені площі. У результаті трудові зусилля розпоршуються і результативність особистих господарств падає.

Соціально-економічна результативність господарств населення, як і селянських (фермерських) господарств, значною мірою залежить від всебічної підтримки з боку державної влади різних рівнів. Державна політика має бути комплексною і тісно пов'язаною з регіональними програмами розвитку, поєднуючи вплив на вдосконалення умов виробництва зі стимулюванням процесів кооперації дрібних господарств з іншими ланками агропромислового комплексу. На наш погляд, об'єктивна обумовленість тісної взаємодії особистих підсобних селянських господарств та крупних виробничих структур є вагомим аргументом для розвитку між ними кооперації на договірній основі на умовах паритетності.

Розвиток процесів глобалізації і зміни в структурі сільського господарства України поставили питання стосовно відповідності традиційних поглядів і ефективності регіонального управління аграрної політики сучасним тенденціям дали поштовх до виникнення нової парадигми. Головною ідеєю нового погляду (парадигми) є визнання сільського господарства як галузі, що здатна конкурувати з іншими галузями в національній економіці і на світовому рівні. Отже, відповідно з цим актуальним є визначення напрямів і заходів державної аграрної політики, яка виявляється на сьогодні неефективною і не відповідає новим тенденціям у розвитку регіональної трансформації сільського господарства. Особливу актуальність розвиток нової парадигми господарювання у регіональному управлінні аграрного сектора набуває у світлі вступу України до світової організації торгівлі.

Висновки та пропозиції. Регіональне управління трансформаціями спрямоване на вирішення головних завдань, що стоять перед економікою аграрної сфери в той чи інший період її розвитку. Основними з них на сьогоднішній день, а також на найближчу перспективу є: стабілізація, а потім прискорення розвитку

агропромислового виробництва; забезпечення продовольчої безпеки і на цій основі поліпшення продовольчого забезпечення населення; підтримка економічного паритету між сільським господарством і іншими галузями; зближення рівнів доходів і життя працівників сільського господарства та інших галузей народного господарства; захист вітчизняних товаровиробників у сфері агропромислового виробництва.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. [Бойко Л.М.](#) Трансформація агроформувань як напрям удосконалення земельних відносин / Л.М. Бойко // Агроінком. – 2011. – №1-3. – С. 36-39.
2. [Дейнеко Л.](#) Сталість соціально-економічного розвитку за умов суспільних трансформацій / Л. Дейнеко, Є. Хлобистов // Регіональна економіка. – 2005. – № 4. – С. 22-30.
3. [Семенченко Н.В.](#) Трансформація соціально-економічної структури початку ринкових реформ. Наслідки / Н.В. Семенченко // Агросвіт. – 2011. – №16. – С. 40-44.

УДК 330.8

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ КОНКУРЕНЦІЇ

*Олексенко С.В. – аспірант,
Херсонський державний університет*

Постановка проблеми. Сучасна економіка являє собою складний механізм, якій складається з великої кількості різноманітних виробничих, комерційних, фінансових та інформаційних структур, які взаємодіють у системі правових норм господарювання та які об'єднані єдиним поняттям – ринок.

Необхідною умовою процесу відтворення, що є ресурсом, являється використання трьох факторів виробництва, таких, як труд, капітал, земля та інших двох факторів постіндустріального суспільства – інформації та підприємницької здібності.

Будь-якій організаційній структурі, незалежно від сфери її діяльності, можливо виявити пріоритетну виробничо-комерційну стратегію. Дана стратегія має прояв у застосуванні підходів у прийнятті рішень господарюючого суб'єкта стосовно використання ресурсів, виходячи із виробничо-комерційних інтересів та принципів, на базі яких будується вирішення конфліктних ситуацій.

У зв'язку з тим, що стратегічне управління - це реалізація концепції, в якій поєднуються цільовий, системний, ситуаційний та інтегральний підходи до діяльності підприємства, яка надає змогу встановлювати цілі розвитку, порівнювати їх з наявними можливостями підприємства та приводити їх у відповідність з останніми, розробляючи та реалізуючи систему стратегій [11, С. 25], то воно включає розробку стратегії розвитку та місії організації, постановку цілей, аналіз внутрішнього та зовнішнього оточення, аналіз стратегічних альтернатив, вибір та реалізацію стратегії та контроль за її змінами.

Поряд з постановкою задачі по реалізації стратегії розвитку бізнесу господарюючий суб'єкт повинен містити культуру організації, яка охоплює систему цін-